

Zielona Góra-Poznań, 5 listopada 2021r.

Prof. dr hab. Hanna Paluszkiewicz
Katedra Prawa Karnego i Postępowania Karnego
Instytut Nauk Prawnych
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Zielonogórski

Recenzja

Rozprawy doktorskiej magister Katarzyny Siczek

*pt. Prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w polskim procesie karnym
jako standard rzetelnego procesu (art. 6 § 3 lit.d EKPC)*

(Lublin 2021)

I. Uwagi ogólne

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska poświęcona została problematyce udziału oskarżonego w przesłuchaniu świadków w procesie karnym. Tematyka obrana przez mgr Katarzynę Siczek za przedmiot badań i analiz została osadzona w perspektywie rzetelnego procesu, a przede wszystkim w odniesieniu do jego gwarancji, płynących z postanowień art. 6 § 1-3 EKPC.

Jakkolwiek problem rzetelnego procesu i jego determinant, wyznaczanych treścią EKPC oraz licznymi judykataми ETPC był w kilkunastu ostatnich latach przedmiotem ożywionej dyskusji na gruncie polskiej doktryny prawa karnego procesowego, a także stanowił temat wielu wypowiedzi zarówno artykułowych, jak i o charakterze monograficznym (por. prace prof. M. Wąsek-Wiaderek, prof. P. Wilińskiego, prof. J. Skorupki, prof. C. Kuleszy, prof. A. Lacha, prof. Rogackiej – Rzewnickiej i wielu innych autorów), to jednak Doktorantka znalazła w tym obszernym materiale badawczym takie pole, które nie było dotąd zbyt dogłębnie eksplorowane.

Problem uczynienia polskiego procesu karnego rzetelnym w rozumieniu standardów konwencyjnych i strasburskich oraz dyskusja w tym zakresie nie były do niedawna traktowane jako zjawisko o szczególnie istotnej wadze i doniosłości. Konieczność jego uwzględnienia

zarówno w procesie prawotwórczym (w tym także podczas zmian prawa w wyniku jego nowelizacji), jak w procesie wykładniczym w związku z interpretacją rozwiązań normatywnych należących do polskiego porządku prawnego, wydawała się w świetle polskiego piśmiennictwa i judykatury oczywista. Jednak przybierające ostatnio na sile głosy poddające w wątpliwość potrzebę zapewnienia zgodności polskiego prawa ze standardami konwencyjnymi i strasburskimi (w tym zgodności prawa karnego procesowego jako mocno związanego z zapewnieniem obywatelom gwarancji przed ingerencją państwa w ich prawa i wolności obywatelskie) powodują, że temat rozważań podjętych przez mgr K. Siczek zyskuje na znaczeniu. Wpisuje się bowiem w mocny głos za prawami człowieka, za koniecznością zapewnienia oskarżonemu rzetelnego procesu karnego i za należytym rozumieniem i stosowaniem gwarancji wynikających z art. 6 § 1-3 EKPC.

W tej perspektywie za potrzebne (jako wypowiedź naukowa) i interesujące (jako wypowiedź kierowana do praktyków) należy uznać podjęcie przez Doktorantkę monograficznego opracowania problematyki udziału oskarżonego w jednej z najważniejszych czynności dowodowych w procesie karnym, jaką jest przesłuchanie świadka. Wymagające odnotowania i aprobaty jest przy tym ujęcie tego zagadnienia w formule prawa (uprawnienia), jakie przysługuje stronie biernej w procesie karnym, a także gwarancji prawnych dla jego respektowania przez pozostałych uczestników procesu, w tym organy procesowe.

Tytuł pracy doktorskiej mgr K. Siczek wskazuje na dokładnie wyznaczone pole badawcze i ramy, w jakich Doktorantka zamierza wybrane przez siebie zagadnienie zaprezentować. Przedmiotem analizy jest prawo oskarżonego, mające swe źródło w ustawodawstwie polskim oraz w treści art. 6 § 3 lit.d EKPC, do udziału w przesłuchaniu świadków, postrzegane wprost jako jedna z istotnych determinantów rzetelnego procesu karnego. Nadanie zatem rozprawie tytułu: *Prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w polskim procesie karnym jako standard rzetelnego procesu (art. 6 § 3 lit.d EKPC)*, nie budzi żadnych wątpliwości czego wypowiedzi Autorki tej dysertacji, będą dotyczyć. Zakreślenie przez Doktorantkę celu pracy w postaci opracowania tytułowego zagadnienia jako „jednego z komponentów budujących standardy rzetelnego procesu” (s. 8) jest trafne. Uzasadnieniem dla takiego ujęcia badanej problematyki jest dostrzeżenie, że w istocie (de iure i de facto) występuje równorzędność tego (tzn. wynikającego z art. 6 § 3 lit. d EKPC), jak i pozostałych elementów, współtworzących ów standard tzn. prawa oskarżonego do obrony, prawa do sądu, do informacji prawnej.

Doktorantka sytuuje przy tym swą aktywność badawczą na polu szeroko pojętego prawa oskarżonego do rzetelnego procesu. Pole badawcze tworzą zarówno materia normatywna (art.

6 § 3 lit.d EKPC), jak i stanowiące jej odzwierciedlenie i rozwinięcie – judykaty ETPC, odnoszące się do tego zagadnienia. Takie ujęcie jest poprawne, stawia jednak przed Autorką wysoką poprzeczkę oczekiwań czytelnika, że w pracy zaprezentowane zostaną w sposób świeży analizowane już przez innych kwestie dotyczące praw i gwarancji procesowych oskarżonego, a nadto pojawią się nowe wątki bądź nowe spojrzenie na znane już i opisane w literaturze karnoprosesowej zagadnienia, a także wykorzystany w pracy materiał badawczy w postaci wybranych judykatów ETPC będzie dobrany adekwatnie do postawionej tezy i będzie ją weryfikował bądź falsyfikował.

Praca jest stosunkowo obszerna - liczy bowiem 327 stron, w tym 309 stron tekstu. Całość rozważań merytorycznych ujęta została w ramach pięciu rozdziałów, poświęconych kolejno omówieniu zagadnień dotyczących prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków prezentowanego jako wymóg rzetelnego procesu, istocie i zakresowi tego prawa, a także jego ograniczeniom i zabezpieczeniu w systemie polskiego prawa karnego procesowego.

W pracy wyodrębniono Rozdział 1. *Prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków jako wymóg rzetelnego procesu (art. 6 § 1–3 EKPC) – zagadnienia wstępne* (s. 16-73), Rozdział 2. *Istota i zakres prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w rzetelnym procesie karnym (art. 6 § 3 lit. d EKPC)* (s. 74-136), Rozdział 3 *Prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w świetle badań najnowszego orzecznictwa ETPC* (s. 137 – 179), Rozdział 4. *Zabezpieczenie praw oskarżonego w przepisach k.p.k. z 1997 r. z perspektywy standardów strasburskich* (s. 180 – 250), Rozdział 5. *Realizacja gwarancji oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków o tzw. szczególnym statusie prawnym* (s. 251-301).

Rozprawa zawiera również *Wstęp* (s. 5-15) oraz *Zakończenie* (s. 302-309). Jest także opatrzona wykazem używanych w pracy skrótów (s.6-7), oraz spisem bibliograficznym (s. 310 – 327), w którym wyodrębniony został spis orzeczeń ETPC z bazy HUDOC (s. 319-325) obejmujący 152 pozycje oraz spis orzeczeń sądów krajowych (s. 325), spis aktów prawnych (s. 326) oraz tzw. netografię (s. 326) obejmującą wskazanie wykorzystanych źródeł internetowych.

Autorka wskazuje na wykorzystanie w dysertacji 211 pozycji bibliograficznych (literatura, w dużym stopniu obcojęzyczna) oraz łącznie 173 judykatów (w tym ponad 150 ETPC).

Konstrukcja pracy jest przemyślana, rozważania uporządkowane i zawarte w należycie wyodrębnionych (w postaci osobnych rozdziałów) i logicznie ze sobą powiązanych grupach tematycznych. Kolejność przeprowadzonych analiz nie budzi zastrzeżeń, wywody Autorki w

ramach poszczególnych rozdziałów są logicznie ze sobą powiązane i prowadzą czytelnika przez wszystkie istotne dla tematu pracy zagadnienia.

W części wstępnej recenzji warto jednak podkreślić, że intytulacja poszczególnych części pracy doktorskiej (rozdziałów) nie porywa czytelnika, stanowi bowiem typowe nazwanie grupy omawianych w ramach poszczególnych rozdziałów pracy, zagadnień. Jednym słowem nie zachęca do lektury, nie daje przedsmaku intelektualnych zmagani, nie stanowi zapowiedzi czegoś nowego. Tym bardziej warte podkreślenie jest, że czytelnik zagłębiając się w treść poszczególnych rozdziałów wraz z Autorką odkrywa nowe problemy, znajduje nowe uzasadnienia znanych tez i twierdzeń. Szkoda zatem, że Doktorantka nie pokusiła się o bardziej atrakcyjną, intrygującą i zachęcającą czytelnika do namysłu formułę podziału treści omawianych w dysertacji i jej nazwanie w sposób bardziej szczegółowo zapowiadający, co będzie w danym rozdziale przedmiotem analizy. Wprawdzie mgr K. Siczek jasno określa swe cele badawcze, a także formułuje tezę badawczą, którą zamierza zweryfikować poprzez badanie materiału normatywnego i praktyki stosowania prawa (s. 12) to jednak te trafnie określone etapy badania tytułowej kwestii nie znajdują odzwierciedlenia (czy choćby zasygnalizowania) w intytulacji kolejnych rozdziałów dysertacji. Jest to jednak uwaga o charakterze technicznym, redakcyjnym i nie odnosi jej do zawartości treściowej poszczególnych części rozprawy. Omawiana materia jest prezentowana w sposób przemyślany i logicznie ze sobą powiązana. Uwaga sformułowana powyżej ma charakter wskazówki co zmian redakcyjnych na wypadek zamiaru późniejszego opublikowania monografii.

Doktorantka formułuje w odniesieniu do polskiej regulacji karnoprosesowej tezę wstępną, iż prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w polskim procesie karnym zostało ukształtowane jako ważny element standardów rzetelnego procesu, a także dostrzega obszary wymagające dostosowania do standardów strasburskich zarówno w sferze normatywnej, jak i w sferze praktyki stosowania prawa. Proponowany przez Doktorantkę tok weryfikacji tej tezy (przyjęty w pracy) przedstawia się następująco. W pierwszej kolejności dekoduje ona pojęcie strasburskich standardów rzetelnego procesu karnego oraz rozważa jakie miejsce w systemie elementów je współtworzących, zapisanych w art. 6 EKPC, zajmuje standard określony w art. 6 § 3 lit. d. Kolejno rozważa istotę i zakres prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków, tak jak zostało ono ukształtowane w orzecznictwie strasburskim, a w szczególności zbiór reguł i zasad składających się na zdekodowane wcześniej standardy. Następnie, wskazuje na konsekwencje naruszenia prawa gwarantowanego art. 6 § 3 lit. d EKPC i bada, czy przepisy polskiego prawa karnego procesowego gwarantują w należyтым stopniu rzetelność procesową w sferze zabezpieczenia praw oskarżonego

związanych z udziałem w przesłuchaniu świadków. Na zakończenie wskazuje na problemy dotyczące wybranych aspektów prawa do udziału w przesłuchaniu świadków pojawiające się w praktyce stosowania prawa karnego procesowego w Polsce i proponuje w jaki sposób należy je rozwiązać.

Przyjęty sposób prowadzenia badań i analizy tytułowego zagadnienia jest logiczny i należy go zaaprobować. Dowodzi doskonałej znajomości analizowanej materii i swobody w poruszaniu się w tym obszarze, pozwalającej na zachowanie wymaganego w prowadzeniu analiz naukowych dystansu, poprawiającego perspektywę przy formułowaniu wniosków.

Przy okazji omawiania metodyki doboru materiału do badań zwracam też uwagę na dobór materiału badawczego w części „orzeczniczej”. Doktorantka uzasadniając wybór prezentowanych w pracy judykatów ETPC nie dokonała wyraźnego wskazania kryterium swojego wyboru. Można jednak dostrzec, co stanowi zaletę pracy, że do ilustracji omawianych kwestii wybrane zostały orzeczenia z lat 2018-2020, a zatem bardzo współczesne. Przy czym niektóre z nich jeszcze nie były analizowane w polskim piśmiennictwie. Klamrą spinającą ten wybór jest zasadnicze zagadnienie poruszane przez Trybunał tzn. prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w polskim procesie karnym, postrzegane jako jeden z elementów współtworzących standard rzetelnego procesu (art. 6 § 3 lit.d EKPC).

Doktorantka zastosowała w swych badaniach metodę dogmatyczno – prawną, historyczną oraz prawno-porównawczą, przy czym głównym przedmiotem analizy uczyniła przepisy prawa, poglądy doktryny i orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W części rozprawy, w jakiej Autorka omawia dynamikę procesu karnego, bądź te elementy modelu procesu karnego, które podlegały zmianom normatywnym w ostatnich latach wskazuje na aktualny stan prawny, zaznaczając dokonane w nim zmiany. Należy podkreślić swobodę, z jaką Doktorantka porusza się w tej zawiłej i trudnej materii, wskazując czytelnikowi zmiany w prawie karnym procesowym oraz ich konsekwencje dla omawianych kwestii. Drobne niedociągnięcia, polegające na pozostawieniu odniesień do poprzedniego stanu prawnego czy też usterki w zapisie aktów prawnych (o czym poniżej) nie mają znaczenia przy ogólnej pozytywnej ocenie pracy.

Zgłaszając na wstępie pewne uwagi wspólne dla całej recenzowanej pracy należy podkreślić wysoki poziom języka fachowego i dobrego stylu, w jakim rozprawa została napisana. Sposób formułowania myśli oraz logika wypowiedzi Doktorantki budzą uznanie. Praca jest napisana ładnym, fachowym językiem. Autorka w pełni komunikatywnie przekazuje przebieg naukowej dyskusji prowadzonej w kwestii rzetelnego procesu w piśmiennictwie, jak

też klarownie formułuje własne uwagi i przemyślenia. Znakomicie dobiera literaturę, w tym obcojęzyczną, powołując się na poglądy autorów poszczególnych prac. W tym miejscu w ramach uwag ogólnych wypada także zaznaczyć, że zarówno prezentacje cudzych poglądów, jak też podejmowana (choć w niewielu przypadkach) polemika z nimi zasługuje na uznanie. Doktorantka w każdym przypadku odnosi się z szacunkiem do odmiennych tez, prezentuje swoje stanowisko w sprawie i stara się czytelnika do niego przekonać. Wypada jednak zauważyć usterkę polegającą na błędzie literowym, w danych autora jednej z publikacji – chodzi o pracę P. Hofmańskiego i W. (Włodzimierza) Wróbla. Jest ona wielokrotnie przywoływana w tekście i w przypisach jako praca P. Hofmańskiego i A. Wróbla, co jest błędne, albowiem sędzia i profesor Andrzej Wróbel nie jest współautorem przywoływanej monografii.

Ogólna ocena pracy (z uwzględnieniem wcześniejszych uwag) pod względem redakcyjnym, językowym, a także konstrukcyjnym jest w pełni zadowalająca. Sposób w jakim praca została napisana wskazuje na swobodę wykładni przepisów EKPC oraz przepisów polskiego prawa karnego procesowego, znajomość poglądów prezentowanych w orzecznictwie i doktrynie w kwestii rzetelnego procesu i jego elementów, a także umiejętność wykorzystania materiału orzeczniczego w argumentacji prawniczej.

Praca mgr Katarzyny Siczek jest również solidną prezentacją poglądów doktryny i judykatury polskiej odnoszącej się do postrzeganego jako element prawa do rzetelnego procesu, uprawnienia oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w procesie karnym, zróżnicowaniu tej czynności dowodowej zależnie od kategorii świadków, a także zapewnieniu należytych (odpowiadających standardom strasburskim) gwarancji procesowych tej czynności dowodowej.

II. Uwagi szczegółowe

Konstrukcja rozprawy doktorskiej zapewnia stopniowe prowadzenie czytelnika w zakres prowadzonych przez doktorantkę badań i uzasadnienie płynących z tych analiz wniosków. Znajduje to wyraz także w omawianiu określonych kwestii w kolejnych rozdziałach dysertacji, i to według ustalonego porządku w jakim (o czym wspomniano wyżej) ma następować weryfikacja tezy postawionej w pracy, a także budowanie stopniowo podwalin do formułowania wniosków cząstkowych oraz końcowych.

W Rozdziale 1 *Prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków jako wymóg rzetelnego procesu* (art. 6 § 1–3 EKPC) – *zagadnienia wstępne*, Autorka dokonała analizy pojęcia „rzetelny proces”, wskazała na elementy współtworzące to pojęcie i wypełniające go treścią, a także dokonała prezentacji i oceny znaczenia jakie ma tzw. standard rzetelnego procesu. Szczególnie interesujące są tu rozważania osadzające problematykę stanowiącą temat pracy doktorskiej w szerszej perspektywie standardu, jaki tworzy art. 6 EKPC. Doktorantka przyjmuje, co należy zaaprobować, podstawowy aparat pojęciowy, którym posługuje się konsekwentnie w dalszych swoich rozważaniach. Widać tu nie tylko dobrą znajomość piśmiennictwa i orzecznictwa wykształconego na tle art. 6 EKPC, ale także swobodną jego analizę pozwalającą na wybór tych elementów z bardzo obszernego materiału, które są konieczne lub przydatne dla prowadzenia własnych rozważań na określonym znacznie węższym polu badawczym. W ten sposób, jak zauważa Autorka, została równocześnie wyjaśniona nadbudowa aksjologiczna omawianego w pracy zagadnienia i konsekwencje umiejscowienia prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w strukturze standardów budujących rzetelny proces. Istotnie, lektura rozprawy wskazuje na rozwijanie założeń pojęciowych i aksjologicznych przyjętych przez Doktorantkę w Rozdziale 1, w dalszych częściach rozprawy. Trafnie mgr K. Siczek wyjaśnia relacje zachodzące pomiędzy tytułową gwarancją z art. 6 § 3 lit. d EKPC (określoną jako prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków), a ogólną koncepcją rzetelnego procesu zapisaną w art. 6 § 1 EKPC. Specyfika tych relacji sprawia bowiem, że naruszenie art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji rozpatrywane jest w orzecznictwie ETPC jako pociągające za sobą nieodzownie naruszenie prawa do rzetelnego procesu karnego (naruszenie art. 6 § 3 lit. d w zw. z art. 6 § 1 EKPC.). Bardzo ciekawe jest zwrócenie uwagi na widoczną na gruncie Konwencji autonomiczność wykładni podstawowych pojęć, takich jak prawo do rzetelnego procesu, proces karny, oskarżony, świadek. Zestawienie znaczenia tych pojęć, z ich terminologicznymi odpowiednikami przyjętymi w polskiej doktrynie i nauce procesu karnego, trafnie prowadzi Doktorantkę do ustalenia i akcentowania odmienności w tym zakresie (s. 65 i n.). Doktorantka nie poprzestaje na tym i podejmuje w dalszej części pracy udaną próbę określenia skutków takiego stanu rzeczy.

Istota i zakres prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków i ich ograniczenia oraz tzw. środki równoważące (*counterbalancing measures*) stanowią przedmiot rozważań zawartych w Rozdziale 2 rozprawy. Analizy zostały poprowadzone osobno w odniesieniu do świadków oskarżenia i świadków obrony. Osią tych rozważań jest jednak zagadnienie standardu strasburskiego zapisanego w art. 6 § 3 lit. d EKPC. Zmierzając do wypełniania konkretną treścią pojęcia prawa oskarżonego do przesłuchania świadków w

orzecznictwie strasburskim, w oparciu o judykaty (o charakterze tzw. kamieni milowych) Doktorantka określiła aktualną definicję kryteriów ogólnej rzetelności postępowania w przedmiocie przesłuchania świadków z poszanowaniem praw oskarżonego. Trafnie zwróciła przy tym i omówiła kryteria testu badania ogólnej rzetelności postępowania dowodowego, określanego mianem testu Al-Khawaja i Tahery. Akceptuję pogląd Autorki co do celowości wyboru tego właśnie przykładu orzeczniczego, albowiem ta problematyka w ujęciu zaproponowanym przez mgr K.Siczek nie była dotąd przedmiotem szerszych analiz i wypowiedzi w polskim piśmiennictwie karnoprocesowym. Cenne jest także odniesienie omawianej problematyki do tzw. spraw polskich, którymi zajmował się ETPC, a także rezonowanie tych judykatów w wypowiedziach przedstawicieli polskiej doktryny. Wskazać należy dokładność i rzetelność w wyborze i przywoływaniu przez Doktorantkę poglądów poszczególnych autorów. Ta część rozprawy w zasadzie nie zawiera wyraźnego wskazania własnych poglądów Autorki w prezentowanych kwestiach szczegółowych. Niemniej jednak, precyzyjny dobór omawianych wątków i przytaczanie judykatów bądź wypowiedzi przedstawicieli nauki odnoszących się do nich akceptując, odczytywać należy nie tylko jako swego rodzaju wypowiedź sprawozdawczą, lecz także jako aprobatę dla prezentowanych w pracy stanowisk.

Poprawnie Doktorantka określiła przesłanki limitujące prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków, wynikające z oceny dobra świadka, ważnego interesu społecznego, czy też celów postępowania karnego. Podzielam uwagi Autorki pracy odnośnie do warunków ich zastosowania i konieczności uwzględniania w ocenie spełnienia standardu rzetelnego procesu rozwiązań proceduralnych, polegających na wdrażaniu środków równoważących (*counterbalancing measures*) wymaganych przez ETPC dla zachowania równowagi pomiędzy interesami oskarżonego, organów wymiaru sprawiedliwości oraz innych uczestników postępowania. Ta część rozprawy stanowi solidną bazę dla dalszych, szczegółowych analiz.

W Rozdziale 3, poświęconym prezentacji wybranych orzeczeń ETPC odnoszących się do udziału oskarżonego w przesłuchaniu świadków (art. 6 § 3 lit. d EKPC), uwagę zwraca dobór materiału badawczego. Autorka wybrała wg tego kryterium najnowsze orzeczenia wydane przez ETPC w latach 2018–2020. Warto podkreślić celowy zabieg konstrukcyjny Doktorantki. Otóż orzeczenia przedstawione przez nią w osobnym Rozdziale III nie tylko nie były wcześniej omawiane w polskim piśmiennictwie, ale także nie były dotąd dostępne w polskiej wersji językowej. Trafnie zatem mgr K.Siczek wyodrębniła grupę ponad 20 orzeczeń ETPC, które poddała szczegółowej analizie, co pozwoliło jej na sformułowanie i prezentację własnych wniosków w zakresie najnowszych tendencji orzecznich ETPC. Analiza

judykatów wsparta została analizą danych statystycznych i empirycznych (s. 174 i n.), co dało Autorce przestrzeń do szerszych rozważań o charakterze praktycznym. Nakreślony przez Doktorantkę aktualny obraz problemów związanych z zachowaniem standardów rzetelności w zakresie udziału oskarżonego w przesłuchaniu świadków w procesie karnym znajduje tym samym solidne podstawy w wynikach jej badań i stanowi dobrą podstawę do analizy sytuacji w krajowym porządku prawnym i praktyce organów wymiaru sprawiedliwości, czemu poświęcono kolejne rozdziały rozprawy.

W Rozdziale 4, *Zabezpieczenie praw oskarżonego w przepisach k.p.k. z 1997 r. z perspektywy standardów strasburskich* (s. 180 i n.) Doktorantka poddała ocenie model ochrony prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków, przyjmując przy tym dwie perspektywy. W gruncie rzeczy nie są to perspektywy rozłączne, ale dla jasności rozważań i formułowania w oparciu o wyniki badań wnioski taki „dwutorowy” (jak określa go Autorka) sposób analizy jest właściwy. Rozważania zawarte w tym rozdziale Doktorantka prowadzi odrębnie w odniesieniu do stadiów procesu (nie trafnie nazywa je etapami czy też fazami procesu) – stadium postępowania przygotowawczego i sądowego, a kolejno wyodrębnia dwie kolejne płaszczyzny analiz, analizując tytułowe zagadnienie odrębnie w odniesieniu do świadków oskarżenia i świadków obrony. Jako uzasadnienie tego sposobu analizowania treści normatywnych i polskiej praktyki orzeczniczej mgr K. Siczek wskazuje dualistyczny charakter gwarancji zawartych w art. 6 § 3 lit. d EKPC.

Uwagi jakie formułuje Doktorantka (s. 194 i n.) w odniesieniu do realizacji uprawnienia w postępowaniu przygotowawczym są trafne. Odniesienia do poglądów innych przedstawicieli nauki w omawianych kwestiach tylko je wzmacniają. Natomiast w odniesieniu do wniosków formułowanych po analizie stadium postępowania jurysdykcyjnego (a ściślej etapu rozprawy głównej, podczas której następuje przeprowadzanie dowodu z zeznań świadków) należy uznać za zasadne te odnoszące się do zniesienia obligatoryjności obecności oskarżonego. Dobrze się stało, że Doktorantka poddała analizie także zmiany dokonane w treści art. 373 k.p.k. (§ 4-9) z tym, że błędnie wskazała dane ustawy nowelizującej. Chodzi bowiem o zmiany dokonane tzw. ustawą anty-covidową z dnia 19 czerwca 2020 r. *o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19*, a nie jak wskazała ustawą z 19 lutego 2020 r. (nie wskazała jednak bliższych danych tego aktu – por. s. 201, przypis 698). Pomijając tę kwestię należy jednak podzielić pogląd Autorki o naruszeniu przez nowe przepisy zasady równości stron, stanowiącej także naruszenie standardu strasburskiego. Podzielam również poglądy Doktorantki dotyczące prawa oskarżonego do obecności przy

czynnościach dowodowych (s. 202 i n.), a zwłaszcza do realizacji tego prawa w aktualnie obowiązującym art. 390 k.p.k. i jego nowych jednostkach redakcyjnych (§ 2 i 3). Rozsądna i oparta o znajomość prawa i praktyki sądowej jest analiza art. 391 k.p.k. oraz wnioski z niej płynące (s. 225 i n.). Nie zgłaszam także uwag do rozważań o zachowaniu standardu strasburskiego w unormowaniu art. 392, 333 i 350a k.p.k.

Rozdział 5, który został w całości poświęcony omówieniu regulacji krajowych, dotyczących tzw. świadków o szczególnym statusie prawnym jest udaną prezentacją regulacji zawartych w kodeksie karnym, kodeksie postępowania karnego i w ustawie o świadku koronnym. Dobór materiału normatywnego do analizy jest właściwy, a uwagi formułowane w odniesieniu do zachowania standardu strasburskiego w tej materii są trafne. Omawiane przepisy, tak jak wskazuje to Autorka, ze swej istoty zawierają liczne odstępstwa od reguł ogólnych, którym poświęciła swe rozważania we wcześniejszych partiach pracy. Wymaga w tym miejscu podkreślenia, że Doktorantka nie tylko wskazuje na konkretne rozwiązania w prawie krajowym, ale także zwraca uwagę na potrzebę zapewnienia przez prawo procesowe odpowiednich środków równoważących prawa oskarżonego (tzw. *counterbalancing measures*) i znaczenie właściwej implementacji standardów strasburskich w prawie krajowym.

Rozprawę mgr K. Siczek wieńczy Zakończenie (s. 302), w którym syntetycznie podsumowuje ona omawiane w pracy aspekty realizacji prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w polskim procesie karnym „w duchu standardów rzetelnego procesu”. Trafnie konkluduje o braku absolutnego charakteru prawa oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków, o czym mowa w analizowanym art. 6 § 3 lit. d EKPC. Rozważając opisany standard strasburski (także poprzez wskazanie testów rzetelnego procesu sformułowanego na gruncie orzecznictwa ETPC) na płaszczyźnie polskiego prawa karnego procesowego Doktorantka wskazuje na brak normatywnego osadzenia tego prawa w przepisach kodeksu postępowania karnego. Wytyka także polskiemu ustawodawcy (i czyni to zasadnie) wadliwe ukształtowanie niektórych regulacji mających w założeniu służyć zapewnieniu oskarżonemu na różnych etapach postępowania karnego (w stadium przygotowawczym, jurysdykcyjnym) udziału w przesłuchaniu świadków. Wprawdzie wnioski co do potrzeby zmiany czy korekty poszczególnych przepisów są formułowane, jednak mają one raczej „domyślny” charakter kierunkowy. Można o nim wnioskować z lektury całej pracy, natomiast we wnioskach końcowych nie ma żadnych wyraźnych (np. poprzez wskazanie brzmienia przepisu) propozycji zmian normatywnych.

Ważne jest także wskazanie przez Autorkę na istniejące w polskim prawie karnym procesowym pewne rozwiązania wyrównujące niedogodności, jakie stwarzają regulacje

ograniczające de iure i de facto udział oskarżonego w czynności przesłuchania świadków i co istotne – także na potrzebę właściwej praktyki organów procesowych.

Z uznaniem przyjmuję przewijające się w dysertacji mgr K. Siczek uwagi dotyczące znaczenia zarówno samej EKPC, jak i dorobku orzeczniczego Trybunału Strasburskiego. Choćby z tego powodu recenzowana praca doktorska zasługuje na pozytywną ocenę, jej Autorka bowiem znajduje argumenty i wskazuje na przynależność polskiego systemu prawa karnego procesowego do kręgu europejskich wartości i kultury prawnej oraz na kierunek, w jakim powinna następować jego korekta w celu pełniejszego zrealizowania standardu rzetelności wyrażonego w art. 6 EKPC.

Na zakończenie recenzji pragnę podkreślić, że wskazane niedociągnięcia lub tylko kwestie dyskusyjne zawarte w przedstawionej mi do recenzji rozprawie nie dotyczą sedna rozważań, ani nie rzutują na pozytywną ocenę całej rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Siczek.

III. Uwagi końcowe

W konkluzji należy stwierdzić, iż przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Katarzyny Siczek zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę, mimo zgłoszonych przez recenzentkę kilku uwag krytycznych. Dojrzałość z jaką zostało zakreślone pole badawcze, przeprowadzone przez Doktorantkę analizy badanych zagadnień, sposób przedstawienia wyników badań dogmatycznych i ich kompleksowość świadczą o opanowaniu metod prowadzenia badań oraz umiejętności właściwego ich prezentowania.

Monografia Doktorantki stanowi interesujące, samodzielne i oryginalne ujęcie problematyki budowania standardu rzetelnego polskiego procesu karnego z komponentem w postaci należycie rozumianego i zagwarantowanego normatywnie prawa do udziału w przesłuchaniu świadków, stosownie do postanowień art. 6 § 3 lit.d EKPC. Wskazuje również na nabycie umiejętności organizowania „warsztatu” naukowego, a także poprawnej analizy materiału badawczego, formułowania w odniesieniu do niego ocen i własnych wniosków.

Rozprawa doktorska napisana przez mgr Katarzynę Siczek, pt. *Prawo oskarżonego do udziału w przesłuchaniu świadków w polskim procesie karnym jako standard rzetelnego procesu (art. 6 § 3 lit.d EKPC)* odpowiada wymogom przewidzianym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, z późniejszymi zmianami w związku z ustawą z dnia 2 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, a nadto uzasadnia na

podstawie art. 14 tejże ustawy dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności w postępowaniu o nadanie stopnia doktora nauk prawnych.

/ Prof. dr hab. Hanna Paluszkievicz /